

Etelä-Savon ELY-keskus
Lausuntopalvelu

Lausunto ehdotuksesta Vuoksen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaksi vuosille 2022-2027 sekä Pohjois-Karjalan toimenpideohjelmasta vuosille 2022-2027

1. Yleistä

Alueelliset toimenpideohjelmat ovat myös vesienhoitosuunnitelmien taustatietoina ja sisältävät tarkemmin suunnittelualueiden ja vesimuodostumien tiedot. Siten **Savo-Karjalan Vesiensuojeluyhdistys ry:n** (myöhemmin yhdistys) lausunnossa käsitellään ensin alueellinen vesienhoidon toimenpideohjelma, jota koskevat kommentit pyydetään sisällyttämään vesienhoitosuunnitelman lausuntoon.

Lausunnon vesienhoitosuunnitelmaosassa on lisäksi esitetty keskeisiä huomioita varsinaisesta suunnitelmasta. Yhdistys muistuttaa kuten edellisellä suunnittelukaudella, että toimenpideohjelman tulisi edistää käytännön toimenpiteitä alueellisesti ja paikallisesti. Vastaavasti vesienhoitosuunnitelmalla on laajempaa ohjausvaikutusta ja sitä tulee hyödyntää etenkin valtakunnallisessa päätöksenteossa. Tämä suunnitelmien hierarkia ei kuitenkaan tule käytännössä esille.

Yhdistys korostaa, että vesienhoidon toteutusta on Savo-Karjalan alueella toteutettu yhteistyössä eri vesien käyttäjätahojen, toimijoiden ja työtä koordinoivien hallinnon edustajien kanssa. Vesienhoidon yhteistyöryhmien sekä toimenpiteitä suunnitelleiden sektorityöryhmien työskentely on ollut aktiivista ja vuorovaikutteista. Vesienhoidon tuloksellisuuteen vaikuttavatkin merkittävästi paikalliset ja alueelliset toimintatavat.

Toimenpideohjelman osiossa 9.3 tulee esille erittäin keskeinen vesienhoidossa ratkaistava asiakokonaisuus. Tavoiteaikatauluksi voidaan asettaa 2027 jälkeen. Asiaa ei ole kuitenkaan avattu. Tarkoittaako tämä, että kohteet arvioidaan sitä seuraavalla kaudella? Tällöin kohteiden tilatavoitteiden perusteluita ei tarkenneta ja varmisteta niiden realistisuutta. Tähän liittyen todetaan, ettei Suomessa toistaiseksi ole otettu käyttöön vähemmän vaativia tilatavoitteita. Vesienhoitosuunnitelmat ovat muuttuneet ohjaavista oikeudellisesti sitoviksi. Kun yhdistetään tavoitteiden määrittämisen epävarmuus tyypittelystä luokitteluun ja edelleen vaikuttavuusarvioihin ekologisen tiedon pohja on ilmeisemmin monessa kohteessa täysin riittämätön oikeudellisten päätösten perusteeksi. Siten kohteet, joiden tavoitteen saavuttaminen on epävarmaa, tulee käsitellä tarkemmin ja niistä on kuultava sekä asiantuntijatahoja että sidosryhmiä. Tämä on sekä vesistöjen että toimijoiden etu. Toimenpideohjelmissa viitataan myös SYKE:n keskitetysti tekemiin vaikutusarvioihin. Toimenpiteiden riittävyys arviointia (kustannus-hyötylaskelmat) on suoritettu/täydennetty kuulemisen aikana ja ne tulee tuoda myös tuoda julki ennen suunnitelman hyväksymistä. Tämä liittyy myös edellä esitettyyn tavoitteiden määrittelyyn epävarmuuteen sekä tarpeeseen tarkentaa niitä.

2. Toimenpideohjelma

Toimenpideohjelman teknisenä tavoitteena on jossakin vaiheessa ollut tiiviimpi ja helpommin ajan tasaistettavissa oleva suunnitelma. Tätä ei ole toteutettu ja sisällöllisesti on koottu sivumäärältään aikaisempaa laajempi tietopaketti vesienhoidon toteuttamisen työkaluksi. Pinta- ja pohjavesien käsitteleminen omina kokonaisuuksinaan on selkeämpi vaihtoehto kuin yhdistää ne. Toimenpideohjelmaa on laadittu useiden asiantuntijoiden toimesta, mutta osioiden tekstit muodostavat kuitenkin yhtenäisen kokonaisuuden ja sisältö etenee loogisesti. Ohjelman tiivistämisen mahdollisuutta tulee kuitenkin arvioida.

Johdantotiedoissa on esitetty tarpeellisia taustatietoja, joissa kuvataan tiivistetyksi mutta selkeästi vesienhoidon tavoitteet, ohjelman laatimisperiaatteet ja yhteistyö. Kiitettävää on edellisen kuulemisen, keskeisten kysymysten, nivominen tilaongelmiin.

Alkuosassa olisi myös mahdollista avata konkreettisemmin suunnitelman ja toimenpideohjelman tarkoituksia (vrt. lausunnon yleistä osio). Ongelmakeskeisyyden sijaan/lisäksi vesienhoitotyöhön saataisiin positiivisuutta nostamalla esille enemmän erinomaisessa ja hyvässä tilassa olevien vesistöjen merkitystä ja tilan ylläpitämiseksi tehtävää laajaa vesienhoitotyötä. Myöhemmin käsiteltävät heikkenevää muutossuuntaa osoittavat vesistöt (riskivesistöt) tulisi myös nostaa tarkasteltavaksi. Sekä erinomaisessa tai hyvässä tilassa olevista vesistä huolehtiminen sekä riskivesistöt mainitaan tekstissä, mutta niitä ei käsitellä tarkemmin. Pohjois-Karjalassa on runsaasti näitä molempia ”vesistötyyppejä”.

Savo-Karjalassa suunnittelualueet ovat valuma-aluejaon mukaisia luontaisia reittejä tai osa-alueita. On erinomaista, että nykyisen vesienhoidon keskeisenä linjauksena on kokonaisuuksien käsittely ja pyrkimys huomioida laajempien vesistöalueiden ominaisuudet ja syy-seuraussuhteet. Jotta laajempia vesienhoitoalueiden tarkasteluita voidaan suorittaa, kohteet on sopivasti jaoteltava. Tämä toteutuu toimenpideohjelmissa luontevasti. ELY-keskusten toiminta-alueet sekä maakuntarajojen muutokset aiheuttavat kuitenkin joillekin alueille vastuujakoja. Pohjois-Karjalassa tällaisia alueita ovat Nilsiä reitin pohjois- ja koillisosa, Juojärven reitti, Haukiveden-Heinäveden sekä Oriveden eteläosa. Työtä näiden alueiden osalta tehdäänkin parhaillaan ELY-keskuksissa. Kolmannes Pohjois-Karjalaan kertyvästä vedestä tulee Venäjän puolelta. Tulevan veden laatua olisi tarpeen myös esittää ohjelmassa.

Toimintaympäristön muutokset on luonnoksessa esitetty erinomaisesti ja tiedot tuovat ohjelmalle lisäarvoa. Toki osa on yleistä, mutta osa erittäin tarpeellista alueellista tietoa. Osiossa ja työssä on hyödynnetty hyvin myös tutkimushankkeiden tuloksia. Maatalouden osalta tulisi esittää prosenttien lisäksi myös peltoala.

Ohjelmat ja suunnitelmat on esitetty kattavasti ja tarkoituksenmukaisesti.

Selostuksessa vuorovaikutuksesta esitellään hyvin edellisen kuulemisen, keskeisten kysymysten, lausuntojen ja palautteiden sisältöä. Tässä olisi perusteltua myös mainita miten nämä vaikuttivat toimenpideohjelman sisältöön.

Tarkasteltavien pintavesien tyypittely on toteutettu havainnollisesti. Tämä asia jää usein täysin taka-alalle ja pidetään itsestään selvyytenä mitä se ei ole. Vesikarttapalvelun linkki on hyvä ja tarpeellinen. Aluekuvaukset ovat tyypittelyn jälkeen, linkittyvät toisiinsa hyvin ja toteutettu erinomaisesti.

Pintavesien seurannan toteuttaminen on esitetty tarkoituksenmukaisesti sisältäen käytännön periaatteita ja sisältöä. Ajankohtaisena asiana seurantaohjelmaa ajan tasaistetaan vuonna 2021. Huolimatta, että alueellinen kattavuus on hyvä, yhteistyö alueen toimijoiden kanssa riittävän tai ainakin jonkin tason tiedon saamiseksi olisi myös tarpeellista. Tutkimushankkeita ja niiden tulosten hyödyntämistä tulisi lisätä. Erinomaista, että ohjelmassa on huomioitu kunnostettavat ja kunnostetut kohteet.

Luokittelukohteiden määrä on lisääntynyt hallitusti muutamilla. Taulukko 6 on havainnollinen. Tyypittelyn osalta tulisi käydä sellaisia kohteita läpi, joiden tilatavoitteen saavuttaminen on arvioitu vaikeaksi (vrt. edellä boldattu johdanto-osion lausunto-osa). Siten luokittelun ja tavoitteiden arvioinnin lisäksi tulisi olla tahtotilaa myös tyypittelyn tarkistamiseen.

Pintavesien luokittelun perusteet on esitetty riittävällä tarkkuudella. Koska ekologisen tilan arvioinnissa pääpaino on vesieliöstön tilassa, ehdotuksessa tuodaan esille myös muiden tekijöiden kuten fysikaalis-kemiallisten muuttujien merkitys tilan arvioinnin tukena. Tämän lisäksi tulisi tuoda esille veden kokonaisfosforin ja a-klorofyllipitoisuuksien laajempi merkitys. Sen lisäksi että muuttujien avulla voidaan arvioida kustannustehokkaasti vesistön rehevyystasoa, ne ovat käyttökelpoisimmat mitattavat kriteerit myös rehevyystason tavoitteiden asettamiselle sekä niiden seuraamiselle. Tämä asia olisi tuotava esille toimenpideohjelmassa, jotta toimijoiden käsitys kokonaisuudesta olisi parempi. Myös pitkäaikaismuutokset ovat havaittavissa näiden perusmuuttujien avulla.

Pintavesien kemiallisen tilan luokittelussa on tuotu esille ahvenen elohopeapitoisuuden ja PBDE-aineiden vaikutus vesistöjen kemiallista tilaa laajasti alentavana tekijänä. Koska tilan heikkeneminen ei näissä tapauksessa perustu vesistön tilan muutokseen, tulisi määritellä alueellisiin olosuhteisiin perustuen tavoitteet. Olisiko syytä tuoda esille ympäristöterveyden raja-arvoja taustatietoina?

Vesiympäristölle haitallisten aineiden seurannassa ja tarkkailussa tulisi edetä suoritettun tarkastelun perusteella kertaluonteisiin selvityksiin ja tutkimuksiin, minkä perusteella arvioidaan jatkotutkimuksen ja seurannan tarve. Laskeuma kuormituslähteenä on tuotu esille, mutta ainakin elohopean osalta tulisi esittää sen osuus ja merkittävyys, jolloin voidaan arvioida valuma-alueen vaikutus. Haitallisten aineiden osalta tulee yhä ponneikkaammin vaikuttaa juurisyyhin kuormituksen muodostumisessa eli useimmiten niiden käyttöön.

Osa-alueittainen ekologisen ja kemiallisen tilan esittäminen on kattava, mutta kylläkin pelkkää tekstiä.

Ulkoisen kuormituksen arviointitavat ovat vakiintuneet ja käytettävissä olevia lähtötietoja käytetään laajasti mallinuksissa. Osa-alueittainen kuormitus on otsikoitu, mutta on esitetty

ainoastaan hajakuormituksen ja pistekuormituksen karttakuva. Otsikossa on myös kiintoainekuormitus, josta ei ole esitetty tuloksia. Aiempaan tapaan yhdistys muistuttaa, että myös hajakuormituksen muutoksia tulisi tarkastella: Tämä olisi mahdollista käyttämällä edellisten kausien tuloksia. Muutamien prosenttien osuutta fosforin kokonaisainevirtaamasta (osuutta ei kylläkään ole ilmoitettu) on tarkasteltu hyvinkin yksityiskohtaisesti. Kuormittajat on esitelty kvalitatiivisesti, joka tuo yleis- ja taustietoa toimenpideohjelmaan.

Sisäistä kuormitusta on käsitelty omassa osiossaan. Tämä on tarpeellista, mutta valitettavasti käsittely on hyvin yleisellä tasolla verrattuna esim. Pohjois-Savon toimenpideohjelmaan.

Erityiset alueet luonnoksessa on esitetty kattavasti ja havainnollisesti eikä pelkästään viitattu rekisteröintiin. Taulukko 14 on erinomainen.

Merkittävät hankkeet on myös tuotu esille kattavasti.

Pintavesien tilaa heikentävien tekijöiden osiossa taulukon 17 pisteytystä ei ole selitetty ja pisteiden yhteismäärä Pohjois-Karjalassa ei liene tarpeellinen.

Tilatavoitteiden toteutumista ei ole yksilöity, mikä olisi tarpeellinen tieto. 7.2.1 todetaan, että erinomaisiksi ja hyväksi luokitelluissa vesimuodostumissa on tarpeen arvioida, miten niiden tilan säilyminen voidaan turvata. Olisi tarpeellista, mutta missä se on esitetty? . Luonnoksessa ei ole mukana vesimuodostumakohtaisia ravinnepitoisuuksien tavoitearvoja, jotka olisivat informatiivisia. Taulukkomuotoinen esitys näistä tulisi lisätä toimenpideohjelmaan. A-klorofyllipitoisuuksista on sekä karttatarkastelu (kuva 16) että taulukko 19, johon voisi lisätä myös fosforipitoisuuden tavoitteen. Tämä osio 7.2.1 käsittelee kylläkin kautta 2016-2021, mutta samanlainen esittämistapa tulisi toteuttaa myös kaudelle 2022-2027. Erityisalueet on esitetty jälleen kattavasti.

Kuormituksen vähentämistarpeet on käsitelty osa-alueittain ja vesimuodostumittain. Lausunnon edellisessä kappaleessa todettu taulukko tilatavoitteiden koostetaulukosta olisi tarpeellinen. Yhdistys on lisäksi lausunnossaan ottanut kantaa tavoitteiden määrittelyn tarkentamisesta etenkin kohteilla, joilla tavoitteen saavuttaminen on epävarmaa. Niiden osalta tulee varmistaa ovatko arviot riittävän luotettavia. Typen vähentämistarvetta on käsitelty kategorisesti eikä ole huomioitu, että se on hyvin harvoin rehevyyttä lisäävä minimitekijä. Pielisen reitin ihmistoiminnoista aiheutuvan fosforin vähennystarpeeksi esitetään 57% ja Pielisjoen-Pyhäselän-Oriveden alueella peräti 61%. Näissä arvioissa täytyy olla jokin virhe. Tavoitteiden ei ole mahdollista toteutua. Vastaavasti Viinijärven-Höytiäisen tavoite on huomattavasti alempi. Vähennystavoitteet tulisi tarkistaa ja selkeämpää olisi suhteuttaa vähennystarpeet kokonaisainevirtaamaan sisältäen taustahuuhtouman.

Pintavesien toimenpiteet on ryhmitelty selkeästi. Yhdyskuntien osalta Joensuun Kuhasalon puhdistamolle on esitetty typpikuormituksen vähentämistä sopimuksen keinoin. On huomattava, että typpikuormitus ei ole vesistöissä havaittavissa kuin purkupaikan läheisyydessä ja typpi ei ole kohdevesistöissä tuotantoa rajoittava minimiravinne. Laitoksen toiminnan kehittäminen tulee suorittaa ympäristöperusteisesti orgaanisen aineen ja fosforin poiston sekä toimintavarmuuden eikä typpikuormituksen vähentämisen kautta.

Sysmäjärvellä ja Polvijärvellä todetaan sulfaattikuormituksesta aiheutuvaa happivajetta. Happivaje ei aiheudu sulfaatista, mutta sulfaatin vaikutus sisäistä kuormitusta lisäävänä tekijänä tapahtuu hapettomissa olosuhteissa. Polvijärvellä kaivostoiminnan nitraattikuormitus on parantanut happitilannetta, mutta tilanne muuttuu kaivoksen lopettaessa. Vesistökuunnostukset on käsitelty kattavasti.

Osiolla 9.3. todetaan, että kahdeksassa kohteessa tavoitteen arvioidaan toteutuvan vuoden 2027 jälkeen. Tämä tulee tuoda esille toimenpideohjelmassa jo ennen yhteenvetoa. Lisäksi on tarkistettava ravinnekuormituksen vähentämistarpeiden oikeellisuus. Yhdistys on ottanut kantaa lausunnon alkuosassa (boldattu kappale) alennettuun tilatavoitteeseen perusteluineen. **Yhdistys esittää, että potentiaaliset kohteet tulee koota ja toteuttaa niiden tarkempi tarkastelu alkaen tyypittelystä. Suoritetut kustannus-hyötylaskelmat tulee myös julkistaa (SYKE).**

Pohjavesien osalta toimenpideohjelmassa on tehty ja koottu tarpeellinen riskinarvio.

3. Vesienhoitosuunnitelma

Edellä esitetyt huomiot toimenpideohjelmasta pyydetään huomioimaan myös tässä vesienhoitosuunnitelmia tiivistetyssä käsittelevässä lausunnon osassa.

Edellisessä kuulemisaineistossa oli paljon hyvää ja uuden tyyppistäkin sisältöä, jota ei suunnitelmasta löydy. Siten yhdistys viittaa aiempaan lausuntoonsa keskeisistä kysymyksistä nostaa tässä myös muutamia asioita uudelleen esille.

Vuoksen vesienhoitoalueella oli kolme tarkoituksenmukaista painotusta; monipuoliset sisävedet, vastuu uhanalaisista lohikalakannoista sekä pohjavesivarat harjuissa ja Salpausselillä. Suunnitelmassa tätä ei kuitenkaan tuoda esille, mutta ilmeisesti painotuksilla on ollut vaikutusta sisältöön.

Vesienhoitosuunnitelmissa on tarkasteltu alueiden lähtökohtien ja yhteisen tahtotilan perusteella huomattavasti laajempaa määrää pintavesiä kuin vesienhoitolain mukaan olisi tarpeen. Yhdistys muistuttaa, että näistä hankittu tieto on yhtä arvokasta kuin joidenkin vesistöjen laajat aineistot.

Mikäli pistekuormituksen kehitystä kuvataan pidemmällä aikasarjalla, tulisi aikaväli ulottaa 1970- ja 1980-lukujen vaihteeseen, koska merkittävimmät muutokset ovat tällöin alkaneet. Tarpeellista on tarkastella myös BOD-kuormituksen kehitystä, koska se on useimmiten ollut vaikuttavin tekijä. Lisäksi hajakuormituksen osalta tulisi arvioida pidemmän ajan kehitys hyödyntäen aikaisempien suunnittelukausiensa tietoja.

Vesienhoitosuunnitelmassa tulisi kuvata ja mahdollisuuksien mukaan arvioida osa-alueiden vaikutus muihin alueisiin, jolloin vesienhoitoalueen mittakaava tulisi hyödynnettyä. Veden laadun ja hydrologian osalta vaikutussuunta on alaspäin, mutta vastaavasti kalakantojen osalta vaikutussuunta on useita lisääntymis-, vaellus- ja syönnösalueiden välillä. Tällainen tarkastelu toisi lisäarvoa vesienhoitoaluetason toiminnalle.

Yhdistys korostaa, että vesienhoitosuunnitelmista vastaavien tahojen keskeisiä tehtäviä on vaikuttaa ohjauskeinoihin kuten rahoitukseen. Vesienhoitosuunnitelmissa kootaan asioita, jotta kokonaisuuden perusteella voidaan vaikuttaa tarpeellisiin ohjauskeinoihin. Ohjauskeinot ovatkin suunnitelmassa esitetty kattavasti.

Toimeenpanon tehostamiseksi tulee toimenpiteisiin sisällyttää myös lisätä vesi- ja vesistötietoisuuden lisääminen. On huomattava, että viranomaisten lisäksi neuvontaa ja viestintää toteuttavat myös asiantuntijaorganisaatiot. Heillä on usein erinomainen ”kentän” tuntemus. Vesienhoidossa tulee kehittää alueellisia toimintamalleja, joissa sovitaan eri tahojen tehtävistä, vastuista ja etenkin yhteistyöstä.

Vesistökuunnostuksissa keskeisten kysymysten asiakirjassa oli nostettu esiin ravintoketjukunnostus sekä hoitokalastussaaliin hyödyntäminen. Nämä olivat erinomaisia linjauksia, mutta ravintoketjukunnostusten painoarvo on alentunut ja saaliin hyödyntämistä suunnitelmassa ei mainita lainkaan (sisältyykö johonkin ohjauskeinoon?). Saaliin hyödyntäminen elintarvikkeena on edellytys hoitokalastuksen kustannustehokkaalle toteutukselle ja se tuo jatkuvuutta vesistöjen hoidolle sekä tuottaa lisäarvoa kustannusten sijaan. Kalavarojen kestävä ja monipuolinen hyödyntäminen on kustannustehokasta vesienhoitoa.

Vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteet ovat keskeisessä asemassa merenhoidon toteutuksessa. Yhdistys muistuttaa kuten aiemminkin, että Vuoksen alueella Saimaan ravinteita pidättävä vaikutus on niin merkittävää, että Vuoksessa veden kokonaisfosforipitoisuus on alle 10 µg/l. Vastaavasti Päijänteen eteläosissa fosforipitoisuus on myös alle 10 µg/l kohoten Kymijoessa tasolle 15 µg/l. Oleellista on siten keskittyä vesienhoitosuunnitelmien toteuttamisessa kohdevesistöihin huomioiden reittivesien ominaisuudet.

4. Lopuksi

Kuulemisen perusteella muokattujen vesienhoitosuunnitelmien sekä toimenpideohjelmien käyttäminen vesienhoidon työkaluina vaatii ohjauskeinojen hallitsemista. Tämä on mahdollista vain toimivalla viranomais- ja asiantuntijayhteistyöllä sekä alueellisella ja paikallisella sitoutumisella.

SAVO-KARJALAN VESIENSUOJELUYHDISTYS RY

Jukka Koski-Vähälä
toiminnanjohtaja, MMT
Yrittäjätie 24, 70150 Kuopio
0500-848171, jukka.koski-vahala@vesiensuojelu.fi